

ARATÓ MIKLÓS

Lesz-e magánnyugdíj-pénztári járadék?

Hozzászólás Stahl János cikkéhez

Egyre közeledik az az idő, amikor a magánnyugdíjpénztárak tagjainak tömegesen kell járadékot szolgáltatni. Stahl János cikkében (Stahl [2005]) több problémára kitér ezzel kapcsolatban, és megpróbál olyan matematikai modellt felállítani, amely – véleménye szerint – segíthet megfelelő jogszabályok kialakításához. Rövid hozzászólásomban fel szeretném hívni a figyelmet azokra a kérdésekre, amelyek kimaradtak a cikkből, továbbá rámutatni arra, hogy a jelenlegi szabályozás mellett valószínű a magánnyugdíjpénztárak „csődje” és az állami erőforrások igénybevétele.

A magyar magánnyugdíj-pénztári rendszer létrehozása egy kissé kapkodva történt. Nem láthatunk olyan – akár megközelítően megalapozott – számításokat, amelyek bemutatnák volna, hogy a magánnyugdíjpénztárak tagjai jobban vagy rosszabbul járnak, a költségvetés bevételei és kiadásai várhatóan hogyan viszonyulnak egymáshoz. Mindenki tudta, hogy a járadékfolyósítás keretei nincsenek pontosan meghatározva, de remélni lehetett, hogy a következő néhány évben ez megtörténik.

Teljesen egyet lehet érteni Stahl János cikkének legfontosabb üzenetével, nevezetesen azzal, hogy a rendszer létrehozása óta a járadék szabályozásában semmi érdemleges nem történt, és az idő nagyon sürget. Amivel vitatkozni lehet, az a problémák fontossági sorrendje és a megoldási javaslat.

Milyen tényezők befolyásolják a halandóságot?

A pénztári járadékokkal kapcsolatban általában csak az uniszex problémát említik meg. Tény, hogy az egész világon a nők várható élettartama magasabb a férfiakénál. Magyarországon is igen jelentős az eltérés. A 62 éves korban a még várhatóan hátralévő élettartam az 1. táblázatban látható módon alakult. Közel ekkora eltérés lehet azonban a dohányos és nem dohányos férfiak, illetve nők között is (lásd például Panjer–Tan [1995] és KSH [2002]). Szintén jelentős a hatása az elhízásnak is. Mégsem merül fel senkiben komolyan, hogy a normál súlyú nem dohányos pénztártagoknak sokkal kevesebb járadékot kellene adni.

Az 1. táblázatban szereplő értékeket azonban néphalandósági adatok alapján számoltuk, miközben jól ismert, hogy például a biztosítottak halandósága lényegesen jobb az egész populáció halandóságánál. Tekintsük például az Egyesült Királyság adatait,¹ a 62

---

¹ A külföldi halandósági adatok forrása az Amerikai Aktuárius Társaság Table Manager programja, mely letölthető a <http://www.soa.org/ccm/content/areas-of-practice/special-interest-sections/computer-science/table-manager/> címről.

1. táblázat

62 éves korúak hátralévő várható élettartamai Magyarországon

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
Férfiak (év)	13,8	14,1	14,8	14,8	14,6
Nők (év)	18,1	18,5	19,1	19,1	19,0
Százalékos eltérés	31	31	29	30	30

2. táblázat

62 éves korúak hátralévő várható élettartamai az Egyesült Királyságban és Chilében

Megnevezés	Egyesült Királyság		Chile, járadékosok, 1985
	járadékosok, 1979–1982	teljes populáció (1980–1982)	
Férfi	19,2	15	18,7
Női	23	19,3	22,6

éves korban még várhatóan hátralévő élettartamot! Látható, hogy alig van különbség a női várható élettartam és a férfi járadékosok élettartama között! Még a nyugdíjreform kapcsán oly gyakran emlegetett Chilében is meglepően magas a 62 éves járadékosok hátralévő élettartama (2. táblázat).

Ellenvetésként felmerülhet, hogy a magyar magánnyugdíj-pénztári rendszer kötelező. Még igen hosszú ideig olyanoknak kell járadékokat folyósítani azonban, akik önkéntesen léptek át ebbe a rendszerbe, továbbá az egész populáció sohasem lesz pénztártag. Így mindenképpen az várható, hogy a magánnyugdíjpénztárak tagjai tovább fognak élni átlagosan, mint az egész ország népessége.

Mindezek alapján igen fontos, hogy elemezzük a magánnyugdíjpénztárak tagjainak halandóságát, ennek eltérését a néphalandóságtól, kiderítsük, hogy mely tényezők befolyásolják lényegesen a mortalitási intenzitásokat (például van-e szerepe a befizetett járulékok összegének), és ami talán a legnehezebb, jelezzük előre (legalább 40 évre!) a halandósági változásokat.

Teljesen érdektelen, hogy jó matematikai programozási modellt készítettünk-e a uniszex járadék meghatározására, ha 20-30 százalékot tévedünk a hátralévő élettartam meghatározásában.

Meg kell még említeni, hogy a lehetséges járadéktípusok nagy száma is veszélyeket hordoz magában. Egy idő után az emberek kiikosodnak, és egészségi állapotuknak megfelelő járadékot fognak választani, például a betegek a garanciaidős járadékot minél hosszabb garanciaidővel.

Az indexálás hatása

Stahl János csak egy lábjegyzetben tér ki a jelenleg hatályban lévő indexálási szabályra, pedig az az egyik legkritikusabb pontja a jelenlegi rendszernek. Pontosán kell idéznem a jogszabályt, mert sok félreértés van ezzel kapcsolatban. A 170/1997. kormányrendelet 4. § (7) pontja szerint: „A szolgáltatást úgy kell megállapítani, hogy a pénztár által folyósított járadék legalább a társadalombiztosítási nyugdíjjal azonos mértékben kerüljön indexálásra.”

3. táblázat
Nyugdíjmelések Magyarországon
(százalék)

Év	Nettó átlagkereset- növekedés	Fogyasztói árnövekedés	Átlag (svájci index)	Nyugdíjmelés összesen
2001	16,20	9,20	12,70	15,70
2002	19,60	5,30	12,45	15,60
2003	14,30	4,70	9,50	13,10

Forrás: ONYF Statisztikai Évkönyv, 2003.

Ez tehát nem azt jelenti, hogy a nyugdíjpénztárak a svájci indexet kötelesek alkalmazni, ami bár bizonytalan, de mégis objektívnek tekinthető, hanem a parlament döntését kell végrehajtaniuk. Nézzük meg a 2001–2003. évi adatokat (3. táblázat)!

A „persze, ma már lassan mindenre lehet fogadni a tőkepiacokon” állítás igaz lehet, de vajon belegendolt-e a szerző, hogy a nyugdíjmelésnek megfelelő 30-40 éves hozamgarancia mennyibe kerülne?

Hogyan folyósíthat járadékot a magánnyugdíjpénztár?

Nézzük meg, hogy mi védi a magyar biztosítókat a csődtől! Először is tekintélyes szavatolótőkével kell rendelkezniük. A haláleseti kockázatok esetében általában olyan halandósági táblázatokat alkalmaznak, amelyek lényegesen meghaladják a tényleges biztosított halandóságot, és még viszontbiztosítást is kötnek. Tiszta elérési biztosítást és járadékbiztosítást alig adnak el. Az alkalmazható technikai kamatláb maximális mértéke az utóbbi években lényegesen elmaradt a kockázatmentes hozamoktól, és indexálási kötelezettséget is csak a ténylegesen elért többlethozam terhére vállalnak be.

Ezzel szemben a jelenlegi szabályozás mellett a pénztáraknak nincs szavatolótőkéjük, a demográfiai és hozamkiegyenlítési tartalék szerepe minimális lehet. Az előzőekben láttuk, hogy igen nagy a kockázat a pénztártagok élettartamában és az indexálási kötelezettségekben is. Szavatolótőke hiányában garanciát csak egy állami garanciaalap (és áttételesen az állam) adhat. Amennyiben a pénztárak a járadékokat az aktuális néphalandósági tábla alapján és 0 százalékos technikai kamatlábbal (bár jelenleg semmi nem tiltja a pozitív technikai kamatláb alkalmazását sem) határozzák meg, akkor borítékolható, hogy 10 éven belül a pénztárak döntő része rászorul a garanciaalap segítségére. A kifizetések véletlen jellegéből adódik az is, hogy még reális halandósági, befektetési és indexálási modellek és ekvivalenciaelv alapján meghatározott járadékok esetében is igen nagy lehet a csőd (és ezáltal a garanciaalap igénybevétele) valószínűsége.

Hogyan lehet csökkenteni ezt a valószínűséget? Lehet például viszontbiztosítást kötni, bár kételyeim vannak, hogy a jelenlegi indexálási kötelezettség mellett a viszontbiztosítók vállalkoznak erre. Ez természetesen csökkenti a járadékot. Viszontbiztosítás hiányában lehet a járadékot csökkenteni. Persze kombinálhatjuk is a módszereket, de a lényeg az, hogy az induló járadékok szintje sokkal kisebb lesz, mint e körülmények figyelembevétele nélkül lenne.

A jogszabályi változtatások szükségessége

Reményeim szerint az előzőkből egyértelműen kiderült, hogy a jelenlegi feltételek megtartása esetén az államnak nagy valószínűséggel jelentős pénzmennyiségre lesz szüksége, hogy biztosítsa a magánnyugdíj-pénztári járadékok kifizethetőségét. Amennyiben a pénztár nem félti a hírnevét, akkor nyugodtan ígérhet felelőtlenül nagy járadékokat, ezt nem akadályozza semmi.

Az előző változat számomra elfogadhatatlan, és gondolom mindenkinek az, aki nem lépett be magánnyugdíjpénztárba. Az is elfogadhatatlan azonban, hogy eltöröljünk egy már beindított rendszert, azt legfeljebb megreformálni lehet.

Javaslom, hogy a pénztárak és biztosítók kétfajta járadékot hirdethessenek: az egyik minden indexálási kötelezettség nélküli, csak a rendelkezésre álló tőke alapján újraszámolt (tehát a járadék csökkenhet is, ez a változat lényegében megfelel Stahl János javaslatának), a másik svájci indexálású. Ez utóbbi azonban a már tényszerűen meghatározott infláción és munkabéridexen alapulna.

A garanciaalaprak viszontbiztosítóként is kellene működni, a svájci indexálású járadékokra állapítana meg díjakat, figyelembe véve a pénztár más viszontbiztosításait és befektetési garanciáit. Természetesen a kétfajta járadék induló szintje lényegesen különbözne, az indexálási kötelezettség nélküli járadék akár 20-30 százalékkal is nagyobb lehet.

A rendszer működtetése

Az előző pontban leírtak szerint működő rendszerben csak néhány dolgot kellene központilag szabályozni. Például az indexálási kötelezettség nélküli járadékok 1000 Ft tőkére vetített maximális járadékszintjét a PSZÁF határozhatná meg a pénztárak szövetségének javaslata alapján.

Nincs szükség semmilyen bizottságokra,² jól megfizetett, alkalmas aktuáriusokra van szükség a pénztáraknál, a PSZÁF-nál, a garanciaalapraknál és a könyvvizsgálóknál, akik személyesen felelnek a számításokért.

Már most is elemezni kell a pénztártagok mortalitását, alkalmas modelleket kell találni a gazdasági folyamatokra. Egyes pénztárak ezt már megteszik, célszerű lenne e vizsgálatok eredményét is felhasználva dönteni a pénztárrendszer változtatásairól.

Hivatkozások

- STAHL JÁNOS [2005]: Mi van/lesz a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokkal? *Közgazdasági Szemle*, 6. sz., 599–607. o.
- PANJER, H.–TAN, K. S. [1995]: Graduation of Canadian Individual Insurance Mortality Experience (1986-1992). *Proceedings of the Canadian Institute of Actuaries*.
- KSH [2002]: A dohányzás hatása a halandóságra Magyarországon, 1970-1999. *Központi Statisztikai Hivatal*, Budapest.

² Itt jegyzem meg, hogy értetlenül állok – úgyis, mint a Magyar Aktuárius Társaság elnöke – Stahl János azon megjegyzése felett, amelyet társaságunkra tett. Társaságunk társadalmi szervezet, amelynek a magyar biztosításmatematikai szakma lényegében minden jelentős reprezentánsa tagja. Eddig is megpróbáltuk hallatni hangunkat a szakmánkat érintő fontos kérdésekben, és a jövőben is ezt fogjuk tenni. Szakmaiságunkat eddig még senki sem kérdőjelezte meg.

STAHL JÁNOS

Néhány megjegyzés Arató Miklós hozzászólásához

Mindig örömet okoz az, ha látom, hogy van olvasója annak, amit írok. Most némileg beárnyékolja ezt az örömet, hogy Arató Miklós hozzászólásából (is) az derül ki, hogy nem mindenkivel sikerült írásom tartalmát megértetnem. Ezen próbálok valamit segíteni/javítani, és a legegyszerűbbnek tűnik ezt Arató Miklós hozzászólása mentén haladva megtenni.

[MILYEN TÉNYEZŐK BEFOLYÁSOLJÁK A HALANDÓSÁGOT?] A hozzászólás túl sommásan foglalja úgy össze a cikkemet, hogy az „megpróbál olyan matematikai modellt felállítani, amely ... segíthet megfelelő jogszabályok kialakításához”, azaz a pénztári járadékszolgáltatáshoz szükséges jogszabályok kialakításához. Ugyanis így eltűnik az, hogy ez a modell nem a jelenlegi (jogszabály)rendszernek megfelelő szolgáltatási rendszerről szól, mert ilyen – például éppen a cikk szerint – nemcsak nincs, de nem is lehet, illetve amiről a jelen rendszer alapján beszélnek, azt nehezen lehetne a társadalombiztosítás részének tekinteni. A cikk azt mondja, hogy tessék a jogszabályrendszerben a vegyes rendszer bevezetésekor oly sokat hangoztatott öngondoskodásnak megfelelően bizonyos alapelveket megfogalmazni (más jogszabályokat pedig elhagyni), és a cikkben már egy ilyen jogszabályrendszerhez illeszkedő szolgáltatási rendszerről és az ehhez kapcsolódó jogszabályok kialakításáról van szó.

Természetesen, a csökkenő halandóság lehet a járadéknagyság szempontjából (akár nagyságrendekkel) fontosabb, mint a férfi és női halandóságok különbözősége. Sőt, ez biztosan így van, mivel a hozzászóló ehhez nálam (sokkal) jobban ért. Semmi akadálya annak, hogy a tanulmányombeli P_x -k meghatározásakor ezt figyelembe vegyék. Ha jól tudom, akkor annak, hogy az aktuáriusi tudományban projektált halandósági valószínűségeknek nevezett halandósági valószínűségeket állítsanak elő, nincs akadálya, de ilyen lehetőségekre a cikkben magam is utalok. Nem állítottam sehol, hogy 20-30 százalékot tévedni kell/lehet a hátralévő élettartam meghatározásában, ennek azonban a cikkbeli matematikai programozási vagy más modell alkalmazásához semmi köze.

[AZ INDEXÁLÁS HATÁSA] Az indexálással azért foglalkozik csak egy lábjegyzet, mert a cikkben körvonalazott elképzelés, illetve magában a lábjegyzetben elmondottak szerint nem is kell ezzel többet foglalkozni.

[HOGYAN FOLYÓSÍTHAT JÁRADÉKOT A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR?] és [A JOGSZABÁLYI VÁLTOZTATÁSOK SZÜKSÉGESSÉGE] Ezek a részek mutatják igazán, hogy mennyire nem sikerült megértetnem magamat. Én megpróbáltam egy valamilyen rendszerben gondolkodni, és ennek alapján adódott az a javaslat (is), hogy mekkora legyen a járadék. A hozzászóló szerint csak egy járadékproblémáról van szó, és ennek alapján tesz javaslatot kétféle járadékra.

Ilyen alapon azonban Arató javasolhatna többfélét is, amint ezt más aktuáriusok meg is teszik, akik ugyancsak hagyományos járadékmeghatározási problémának tekintik a szolgáltatási rendszer kialakítását.

[A RENDSZER MŰKÖDTETÉSE] Nem teljesen világos, hogy a hozzászóló itt milyen rendszer-ről beszél. A hozzászólás nem győzött meg arról, hogy nincs szükség egy központi szolgáltatást irányító szakmai grémiumra. Sőt, úgy tűnik, hogy a feltételek elég széles köre mellett ez az egyetlen megoldás. Hogy ide ki kiket delegálnak, vagy milyen úton jön létre ez a bizottság, azzal sokat még nem érdemes foglalkozni. Mindenesetre, ebben a grémiumban van szükség mindenekelőtt jól fizetett aktuáriusokra, akik személyesen felelnek a számításaikért.